

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 9 2 ● 2010

Dan van Lunsen

Foto's: Fred Koning.

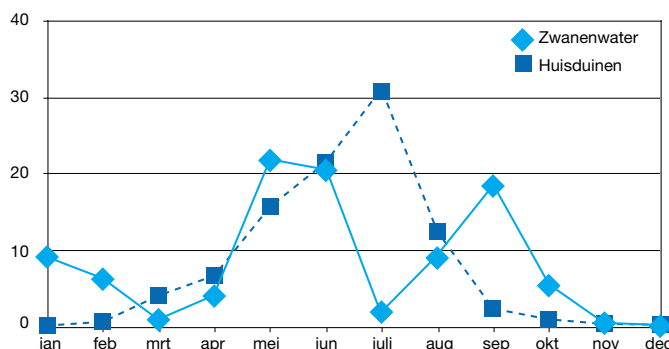
Verleiden en

De aalscholver in het Zwanenwater

Aalscholver bij nest.

Het percentage waarnemingen per maand van de aalscholver in het Zwanenwater en bij Huisduinen, 2000-2008. Zwanenwater n = 8802, Huisduinen n = 80.721.

De aalscholver is met 900 tot 1000 paar de talrijkste broedvogel van het Zwanenwater. Hieronder wordt een beeld gegeven van de bewogen geschiedenis van de schollevaar gedurende de laatste eeuw, dat in grote lijnen ook de lotgevallen van de landelijke populatie weerspiegelt.

Geschiedenis

De oudste geschreven bron over het voorkomen van de aalscholver in het Zwanenwater is de Vogelfauna van Callantsoog van Hendrik Willem de Graaf uit 1892. Hij vermeldt daarin: 'huisde vroeger op het Zwanenwater, broedvogel, uitgeroeid'. Dit uitroeien heeft waarschijnlijk al voor 1881 plaats gevonden, want Hendrik (Hein) Bleijendaal, die in dat jaar zijn vader als jachtopziener en onbezoldigd veldwachter in het Zwanenwater opvolgde, kende in zijn tijd geen broedende aalscholvers. Zij probeerden te broeden in 1918, 1919 en 1920. In het voorjaar van 1918 zou volgens een mededeling van Dr. Van Oordt een aantal 'schollevaars' getracht hebben om te nestelen, maar hierin verhinderd zijn. In 1919 meldde Strijbos in de Levende Natuur: 'Dit jaar hebben er minstens 11 paren gebroed, ze waren niet te verjagen, niet weg te

schieten of uit te halen, omdat ze op het ontoegankelijkste gedeelte van het moeras nestelden tussen de waterwilgen, gelukkig maar'. Op 26 maart 1920 zag Strijbos aalscholvers af en aan vliegen, maar nesten kon hij niet ontdekken. De jachtopzieners Arie Kos (in 1918 en 1919) en Jan van Honschooten (in 1920) zaten niet op aalscholvers te wachten. Zij zagen de vogels als schadelijk voor het visbedrijf en de aalscholvers werden met alle middelen bestreden. Ondanks de bestrijding vonden broedpogingen plaats in 1926 (mogelijk 10 paar), in 1927 en in 1930. Ook in deze jaren werden de vogels verdreven en nadien volgden er ook geen broedpogingen meer. Wel waren er altijd wel waarnemingen van één of meerdere aalscholvers tot zelfs 160 exemplaren (overvliegend naar noord op 13 augustus 1965: P. Zwitser). Dat was een unieke

waarneming als we bedenken dat rond dat jaar de hele Nederlandse aalscholverpopulatie uit nog slechts 800 tot 1150 broedparen bestond. De vogels broedden toen nog in twee kolonies, te weten, het Naardermeer en Wanneperveen. Met de drooglegging van de Flevopolders in de jaren zeventig en het ontstaan van de Oostvaardersplassen kwam hier verandering in. Aalscholvers vestigden zich in 1978 in dit laatst genoemde gebied en ze gedijden daar zo goed, dat van hieruit verdere verspreiding plaatsvond. In de jaren tachtig neemt het aantal waarnemingen van aalscholvers in het Zwanenwater dan ook flink toe, maar van broeden is dan nog geen sprake.

Nieuwe kolonie na de landelijke toename

Op 28 april 1989 raakte een paartje aalscholvers geïnteresseerd in een

heden

● Aalscholverkolonie in het Zwanenwater.

houten vlonder in het zuidelijk deel van het Tweede Water en begon daarop een nest te bouwen.

Op 4 mei was het nest gereed en vanaf 9 mei werd er een broedende vogel waargenomen. Uiteindelijk wist dit paartje twee jongen groot te brengen, waarmee zich voor het eerst in zeventig jaar weer een succesvol broedgeval in het Zwanenwater voordeed. In 1990 waren er drie broedparen, waarvan twee op de houten vlonder en ze brachten in totaal vijf jongen groot. In 1991 betrof het al 11 broedparen. In de na-

broedparen op het Bokkeneiland en 480 op het Hazeneiland.

Foerageergedrag en foerageergebied

In februari verschijnen de eerste vogels in de kolonies. De oude nesten worden direct bezet en met nieuw nestmateriaal gerestaureerd. Laatkomers moeten een geheel nieuw nest bouwen, waarbij zij regelmatig het nestmateriaal van de lepelaars roven. Het nestmateriaal lijkt overwegend van buiten het Zwanenwater te worden ingevlogen.

De aalscholvers vissen vooral op zee, met name voor de westkust van Texel ten noorden van de Razende Bol

volgende jaren liepen de aantallen explosief op tot 1235 broedparen in 2005. Vanaf 2006 schommelen de aantallen tussen de 900 en 1000 broedparen per jaar. Vermoedelijk is dit de maximale populatiegrootte die het Zwanenwater kan herbergen. Met dit aantal is de aalscholver thans de meest voorkomende broedvogel in het terrein, iets wat we twintig jaar geleden niet voor mogelijk hielden.

De vogels broeden tegenwoordig in twee kolonies bij het Tweede Water die elkaar in aantallen niet veel ontlopen. In 2008 ging het om 514

Als de jongen uit het ei zijn gekropen, vliegen hun ouders af en aan met voedsel. Zij vissen vooral op zee, met name voor de westkust van Texel ten noorden van de Razende Bol (Noorderhaaks). Dit blijkt uit het in- en uitvliegpatroon, dat overwegend van zuid naar noord en visa versa loopt. Tevens blijkt dit uit waarnemingen vanaf de zeetrekpost te Huisduinen, uit de periode 2000-2008.

Het vertrek vanaf de kolonies lijkt de hele dag door te gaan en verloopt druppelsgewijs, met één tot enkele vogels tegelijk. Het ar-

riveren geschiedt in een constante stroom, vooral in de ochtenduren. Groepen van enkele tientallen tot meer dan honderd vogels stromen dan continu de kolonies binnen. Deze constante stroom doet nog het meest denken aan een soort luchtbrug. Het aan- en afvliegen vindt plaats vanaf april tot ver in juni. Deze maanden laten in het Zwanenwater dan ook de grootste waarnemingsdichtheid zien. In dezelfde maanden loopt het aantal vanaf Huisduinen waargenomen aalscholvers op tot enige duizenden vogels. De piek ligt, met meer dan 7500 waargenomen individuen, in de eerste week van juni (eveneens over de periode 2000-2008). Vanaf Huisduinen is goed waarneembaar hoe op de Razende Bol en ten noorden daarvan grote groepen aalscholvers in zuidelijke richting vertrekken en kleinere groepjes vanuit zuidelijke richting arriveren. Het vertrek vanaf de Razende Bol en omgeving doet zich vooral in de ochtenduren voor en correspondeert met de instroom van vogels in het Zwanenwater. Op basis hiervan concluderen we dat het gaat om de aalscholverpopulatie uit het Zwanenwater, die hier haar belangrijkste foerageergebied lijkt te hebben. In de tweede helft van juni komt aan deze luchtbrug een einde en in ►

● Aalscholverjong op nest

● Vignet op het briefpapier van J.P. Strijbos.

● Aalscholvers.

1989	1	1994	195	1999	575	2004	732
1990	3	1995	350	2000	770	2005	1235
1991	11	1996	350	2001	900	2006	900
1992	50	1997	425	2002	950	2007	899
1993	65	1998	500	2003	800	2008	994

● Aantal broedparen van de aalscholver in het Zwanenwater in de periode 1989-2008.

juli neemt het aantal waarnemingen in het Zwanenwater sterk af. Adulte en juveniele vogels verlaten dan de kolonies. Uit de cijfers van de zeetrektpost te Huisduinen blijkt dat in deze periode het aantal waargenomen aalscholvers verder toeneemt tot een piek van meer dan 10.000 in de tweede week van juli (periode 2000-2008). Het betreft dan overwegend pleisterende vogels op de Razende Bol, waarbij het dus wederom gaat om de populatie uit het Zwanenwater, die nu, gezien de aantallen, wordt aangevuld met vogels van Texel en elders. Het dagrecord was 2261 waargenomen

Razende Bol en de directe omgeving zijn dan nauwelijks aalscholvers aanwezig. In februari begint de hele cyclus dan weer opnieuw.

Conclusie

Ooit is de aalscholver met alle middelen bestreden als zijnde schadelijk voor het visbedrijf. Nu is het de meest voorkomende broedvogel in het Zwanenwater. Wat begon met dat ene broedpaar op een houten vlonder is in twintig jaar tijd uitgegroeid tot één van de grootste aalscholverkolonies in het Nederlandse duingebied, een kolonie die met gemiddeld 925 broedparen

de aalscholvers in het Zwanenwater nog eens wat explicieter vast te stellen. Mijn inziens een interessant project voor de nabije toekomst.

Dan van Lunsen
Kruiszwijn 1353
1788 LM Julianadorp
d.van.lunsen@quicknet.nl

Het is opvallend dat vanaf half augustus de aantallen op en in de omgeving van de Razende Bol sterk afnemen en in het Zwanenwater weer toenemen

vogels op 9 juli 2005 (C. Rebel). Mogelijk maken adulte vogels hier de ruiperiode door, terwijl de juvenielen er verder opvetten. Zeker is dit allerminst. Wel is opvallend dat vanaf half augustus de aantallen op en in de omgeving van de Razende Bol sterk afnemen en in het Zwanenwater weer toenemen. Een deel van de vogels keert terug naar de thuisbasis, waar ze de kolonies weer tijdelijk gebruiken als slaap- en rustplaats. Na half september nemen ook de aantallen in het Zwanenwater weer sterk af. Slechts een enkele vogel blijft er in de wintermaanden hangen. Ook op de

over de laatste acht jaar stabiel te noemen is. Overigens noemt de beroepsvisserij de aalscholver nog steeds schadelijk. Voor de aalscholvers in het Zwanenwater lijkt dit echter niet te gelden. Vanaf maart tot ver in augustus foerageren de vogels op zee in een gebied waar weinig beroepsvisserij plaatsvindt. Daarnaast bestaat de belangrijkste voedselbron vermoedelijk uit zandspiering en ondermaatse en dus voor vissers oninteressante bot, tong, schor, schol en makreel. Zeker is dit allerminst en het zou dan ook aardig zijn om aan de hand van braakballenonderzoek het menu van

Literatuur

- BIJLSMA, R.G., F. HUSTINGS & C.J. CAMPHUYSEN, 2001. Algemene en Schaarse Vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). Haarlem/Utrecht.
- BROUWER, G.A., 1926. De bedreigde broedplaatsen van den aalscholver (*Phalacrocorax carbo subcormoranus Brehm*) in Nederland. Gegevens over de sterkte van eenige kolonies in 1925. Ardea 15: 23.
- BROUWER, G.A., 1927. De bedreigde broedplaatsen van den aalscholver (*Phalacrocorax carbo subcormoranus Brehm*) in Nederland. Ardea 16: 23 - 31.
- BROUWER, G.A. & F. HAVERSCHMIDT, 1928. Waarnemingen in 1926 en 1927. Namens de 'Club van trekwaarnemers'. Ardea 17: 7.
- BROUWER, R.E., 1995. De aalscholver als broedvogel in het Zwanenwater. De Graspieper 15: 43-46.
- DE GRAAF, H.W., 1892. Vogelfauna van Callantssoog. Handschrift, archief Naturalis, Leiden.
- OORDT, G.J. VAN, 1919. De Stand der aalscholver-kolonies in Nederland, Ardea 8: 116.
- STRIJBOS, J.P., 1920. Van Zwanewater en Zwartevelde, De Levende Natuur 24: 351.
- STRIJBOS, J.P., 1932. Op Vogelexcursie, De Levende Natuur 36: 257-262.
- TREKTELLEN.NL. Totalen aalscholvers zeetrektpost Huisduinen 2000-2008.
- VELDWAARNEMINGEN 43, 1965. De Pieper 4: 118